वर्धा जिल्ह्यात बत्तीस ग्रामदाने–पळसगाव ग्रामदान झाले

साम्ययोग दैनिक पुरवणी

विनोबा-वार्ता

मासिक वर्गणी १.५० न. पं.

अंक : ५६] सेवाग्राम, मंगळवार ता. १२ मे १९६४ [मूल्य ५ न. पै.

रुक्मिणी मातेच्या कौंडिण्यपूरला विनोबा जाणार

आर्वी तालुक्यात पदयात्रेचा कार्यक्रम ठरविण्याची चर्चा चालली होती. आर्वी नंतर विनोबांचे कार्यक्रम वर्धा नदीच्या किनाऱ्यावरील गावात ठेवलेले आहेत. विनोबांना लगेच कौंडिण्यापूरची आठवण झाली. ते म्हणाले (मला) कौंडिण्यपूरला जाण्याची ईच्छा आहे. रुक्मिणी मातेचे ते गांव. तेथे जावून मी ग्रामदान मागणार. नंतर ते म्हणाले कौंडिण्यापूरची वेस आजच्या अमरावती शहराला लागलेली होती. महाराष्ट्राचे ते प्रख्यात शहर होते. महाराष्ट्र त्या शहरा भोवती उभा होता. आजच्या मुंबई पेक्षा मोठे ते शहर असावे. 'महाराष्ट्र मुखमंडनम्' म्हणून ते प्रसिद्ध होते. ३०-३२ मैल ते लांब पसरलेले ह ते.

वर्धा जिल्ह्यात नवीन जोम

[सकाळची पाच वाजेची मंगल वेला. गावातील यच्चयावत नर, नारी-बाळे, तिन्ही पिढ्या विनोबांच्या स्वागतासाठी हजर होत्या. विनोबांचे स्वागतपर भाषण करतांना तेथील तरुण गृहस्थ म्हणाले 'आम्ही आमच्या गावाचे ग्रामदान केले त्याने आमचा व आमच्या भावी पिढीचा भाग्योदय होईल.' गावचे वयोवृद्ध सरपंच श्री. गंगारामजी पाटील ह्यांनी ग्रामदानपत्र अर्पण केले. –सं]

ग्रामदान हा भक्तिमार्ग

फार आनंद आहे आपल्या दर्शनाने. सकाळच्या प्रहरी मोठ्या पहाटेला मंगलदर्शन आणि ग्रामदानाने स्वागत ही शुभघटना आहे. वर्धा जिल्ह्यात एक नवीन जोम येत आहे ह्याचे हे दर्शन आहे. जवळचे आगरगाव हि ग्रामदान झाले आहे. आमच्या वाटेत हे गाव नव्हते. पण विचार केला लोक प्रेमाने ग्रामदान करतात तर जावे. मला त्याचा श्रम नाही वाटला. उत्साहच होता.

नागझरी मोठे गाव ग्रामदान झाले आता बाकीची त्यामागे होणारच.

पुढे गेले त्यांचा शं धित मारग ।
चला जाऊ माग घेत आम्ही ।।

मोठ्या गावाचे मागे जाऊ या. या मार्गाने भय कोणतेच नाही. कोणीच भटकणार नाही. डोळे लावून धावत गेला तरी अडखळणार नाही; ठेचाळणार नाही. असा भक्ति मार्ग आहे. आहे. ग्रामदान हा भक्ति मार्गच आहे.

नित्य सद्‌बुद्धि ठेवा

जमीन आपल्यासाठी आहे काय ? ती हवा पाण्या प्रमाणे सर्वासाठीच आहे. तेव्हा आपण प्रेमाने जमीन भूमिहिनांना देणार, ग्रामसभेला चाळीसावा हिस्सा देणार," व मालकी गावाची करणार, असे ग्रामदानाचे सुंदर स्वरूप आहे. गावात सर्व सेवा संघाचे व खादी ग्रामोद्योग कमिशनच्या मदतीने अंबर चरखे आणाल. त्यामुळे गावाची उन्नतीच दिवसें दिवस होणार आहे.

ह्या प्रातःकाळी तुम्ही मंगल संकल्प केला. तुमच्या गावात जो सूर्योदय होईल तो सुखाचा होईल. कोणी दुःखी दिसला तर त्याच्या दुःखात भाग घ्या. त्याने त्याचे दुःख ओसरेल. भूतदयेचा हा साधा सोपा सिद्धपंथ आहे. तुम्ही आज चांगले काम केले. अशीच चांगली कामे नित्य करीत चला. सद्‌बुद्धि आज झाली तेवढीच पुरेशी नाही. नित्य सद्‌बुद्धि ठेवा.

'नित्य नवा दिस जागृतीचा' भगवंताची भक्ति करा. त्याने ती वाढेल.

पळसगाव
६-५-६४

जय-जगत्‌चे महत्व

आमचा संघटनावर विश्वास नाही शब्दावर आहे. आम्ही म्हणतो काम करा अगर करू नका परंतु भारताच्या प्रत्येक घरात शब्द पोहोचवा. आज मागील तेरा वर्षात तीन चार कोटी लोकांच्या मुखातून 'जय जगत' शब्द बाहेर पडला. आम्ही पाकिस्तानात गेलो, तेथेहि आम्ही 'जय जयत्' म्हणत होतो. लोकहि म्हणत होते. जर आम्ही जय हिन्द म्हटले असते तर लोकांनी ऐकले नसते. म्हणून हे समजले पाहिजे की आमच्या जवळ असा शब्द आहे की तो सर्व जगात चालू शकतो. जयहिन्द हा चांगला शब्द आहे परंतु तो शब्द हजार रुपयाच्या बरोबर आहे. जय जगत् एक लाख रुपयाबरोबर आहे. एक लाख रुपयात एक हजार रु. येऊन जातात. कर्नाटकात हा शब्द आम्हाला सुचला आणि तो आजपर्यंत ३–४ कोटी लोकापर्यंत पोहोचला. तसे तर ४५ कोटी लोक आहेत. त्या सर्वाजवळ हा शब्द कसा जावा ! साहित्याच्या द्वारे जावा तर काम कसे होईल याची चिंता करण्याचे कारण नाही. शब्दच काम करेल.

–विनोबा

खेडी प्रेमाने व शहरे लोभाने बनली आहेत

एका कवीने म्हटले आहे की देवाने खेडी निर्माण केली आणि मनुष्याने शहर बनविले. कवीची ती भाषा आहे. त्याचा अर्थ असा होतो की खेडी बनली ती सहज प्रेमाने बनली आणि शहरे बनली पुष्कळशी लोभाने बनली. आता याचा अर्थ असा नाही की शहरांत प्रेम नसते. परंतु शहरे बनतात ती लोभामुळे. तुम्हाला माहीत आहे की, शेण पडलेले असते रस्त्यात त्यांत असंख्य किडे एकत्र होतात. केव्हा गुळ असतो, तर अनेक मुंग्या तेथे येतात. किंवा गुळावर माशा बसतात. माशांना जर विचारले की, तुम्ही एकत्र झालात तर काय तुमचे परस्परावर प्रेम आहे तर त्या म्हणतील हे आमचे एकमेकावर प्रेम नाही गुळावर प्रेम आहे. तशी मुंबईला मनुष्यें जमली मुंबईत एका मकानात हजार, हजार माणसे राहतात. कोणी गुजराती असतो, कोणी कर्नाटकी असतो, कोणी बंगाल बिहारचा असतो. ठिकठिकाणचे लोक एकत्र झालेले असतात. कशाला झालेले असतात ? पैसा मिळतो म्हणून. त्यांचा समाज नसतो. जमाव असतो. तर शहर माणसाने बनविले.

खेड्यात समाज असतो

तुम्हाला माहीत आहे. स्टेशनावर गर्दी होते त्या लोकांचे काय एकामेकावर प्रेम असते त्यांचा आपसात काय संबंध असतो. काहीच नसतो. तेथे घोळका जमला असतो. समाज नसतो. घोळका आणि जमाव एक गोष्ट, समूह आणि समाज एक गोष्ट समाजात एक दुसऱ्यांचा संबंध असतो. असे खेड्यात प्रेमासाठी माणसे जमली. मिळून कामे करतात. एखाद्या घरात मुलगा जन्माला आला तर सगळ्यांना माहीत, सबंध गावाला समजते. आणि मेला तर सगळ्या गावचे लोक जमतात. अशा रीतीने गावाची प्रत्येक घटना माणसे आपल्या घरची समजतात. कारण ती प्रेमासाठी जमली आहेत.

पैशाला स्थिर मूल्य नाही

पण आता काय झाले आहे ? इंग्रज आल्यावर गावातले उद्योग गेले. फक्त जमीन तेवढी राहिली. आता पैसा हवा तर काय करतात ? मिरची पेरतात. ती कशासाठी ? विक्रीसाठी. कापूस पेरायचा, तो विक्रीसाठी. उस पेरायचा तो विक्रीसाठी. जे काही पेरायचे ते विक्रीसाठी व पैसा येईल त्या आधारावर जीवन चालवतात. याचा परिणाम काय झाला ? पैसा काही खेड्यात नाही शहरात बनतो. नाशिकला छापखाना आहे. त्या छापखान्यांत पैसा बनतो. एका कागदावर एक ठप केले तर एक रुपया बनला. आणि दुसऱ्या कागदावर एक ठप केले तर शंभर रुपये बनले. एक रुपया आणि शंभर रुपये बनवण्याला सारखेच श्रम पडतात. पण तुम्हाला एक रुपयाचे धान्य पिकवायला जितके श्रम लागतील शंभर रुपयांचे धान्य पिकवायला त्याच्या शंभरपट श्रम करावे लागतात पण तरीहि ते तुम्ही करता आणि शहरात विकता. कशासाठी ? या नोटेच्या मोहासाठी. खेड्यात लोण

विनोबांच्या पडावावर जिल्हा प्रमुखांची सभा

स्थळ-नांदोरा (आर्वी तालुका)

ता. १४ मे रोजी दुपारी ११ ते १२ वाजेपर्यंत वर्धा जिल्ह्यातील सर्व एम्. एल्. ए., एम्. एल्. सी.; सर्व बी. डी. ओ., तालुका पंचायत समितीचे अध्यक्ष व उपाध्यक्ष, जिल्हा परिषदेचे सर्व सदस्य आणि स्टँडिग समितीचे अध्यक्ष ह्यांची सभा होणार आहे. वर्धा ते आर्वी व आर्वी ते नांदोरा बसेसची व्यवस्था राहील. पुलगावकडून येणारांनी रेल्वेने पाचेगाव स्टेशनवर उतरावे.

www.vinoba.in

होते. ते तुम्ही शहरात विकता. असाच धंदा कृष्णाची आई करीत असे. गोकूळ वृंदावनात लोणी बनवून मथुरेला घाऊन जात अप आणि विकत असे पण कृष्ण काय करी ? चोरून लोणी खाई आणि आपल्या मित्राला वाटे. आणि आता हा चोरीचा महिमा भागवतात गाईला आहे. चोरीचा महिमा कधी कोणी गाईल का ? पण भागवतात गायिला त्याचे कारण आहे. कृष्ण असे लोणी चोरी करीत असे म्हणून यशोदा त्याला मारीत असे. एकदा कृष्ण यशोदेला म्हणाला तू मला का मारतेस ? ती म्हाणाली, लोणी मला विकायचे असते. तू चोरतोस म्हणून मारते. कृष्ण म्हणाला लोणी कशाला विकतेस ? यशोदा म्हणाली पैसा मिळतो म्हणून. यशोदा असे म्हणत असे तेव्हा कृष्ण म्हणायचा, मथुरेत पैसा आहे व कंस पण आहे. म्हणून आम्ही ठरविले आहे की आम्ही लोणी गावातच खाणार. मजबूत होणार आणि कमाशी लढणार. हा कृष्णाचा सिद्धांत होता. आणि यशोदेचा सिद्धात लोणी मथुरेला पाठवायचा आणि पैसा आणायचा हा होता. त्यांत कृष्णाचा विजय झाला यशोदा हरली. लोणी खाऊन सर्व मजबूत झाले आणि कृष्णाने कंसाशी कुस्ती केली. म्हणून गावाचा सर्व माल शहरात पाठवून पैसा आणण्यात काही अर्थ नाही.

उलट ज्वारीला स्थिर मूल्य

पैशाला काय किंमत आहे. आज म्हणे रुपयाची चार शेर जवार. उद्या म्हणे दोन शेर, आणि परवा म्हणे एक शेर. म्हणजे पैशाची किंमत सारखी नाही. ज्वारीची किंमत सारखीच आहे. आज माणसाचे पोट एक शेर ज्वारीत भरेल, उद्या एक शेर ज्वारीत भरेल आणि परवाहि एक शेर ज्वारीतच भरेल म्हणून ज्वारीची किंमत किंमत सारखीच. एका शेरात मनुष्याचे पोट भरणे ही तिची किंमत. पैशाची किंमत काय आहे. कधी चार म्हणेल कधी दोन शेर म्हणेल म्हणजे पैसा लफंगा आहे. अशा त्या पैशाच्या मागे लागून जी गावे प्रेमाने बनली होती ती सुद्धा लोभाच्या मागे लागली. गावात मोह शिरला आणि ती परावलंबी बनली.

जमीन गावाच्या प्रेमाचा मुख्य आधार

सगळे तुमच्यापाशी आहे. शहरापाशी काही नाही. पण तरीहि तुम्ही गरीब आहात व ते श्रीमंत आहेत. याचे कारण काय ? याचे कारण तुम्ही पैशाचे मागे लागला म्हणून तुम्ही जितके तुमच्या जीवनाला लागते तेवढे गावातच ठेवा. दुध, फळे, भाजीपाला, तांदुळ, ज्वारी, कपडा, जेवढे गावाला जरूरी आहे तेवढे गावातच ठेवायचे, आणि बाकी जे उरेल ते शहरात पाठवायचे. आता येथे कापूस पिकतो. आता गावाचा कपडा जर तुम्ही गावातच बनवला तर तुमचे तितके धन गावातच राहील. शहरात जाणार नाही. असे धान्याचे व इतर गोष्टीचे. तुम्ही सर्व वस्तू शहरात विकता पैशाच्या मागे लागून आणि गरीब बनता. तुमच्याजवळे फक्त जमीन राहते. आणि मग काही अडचण आली, मुलीच लगीन निघाल, मुलगा आजारी पडला, आता पैसा हवा आहे तर जमीन विकून टाकता आणि गावाची जमीन गावाच्या बाहेर जाते. आता ह्या गावात पन्नास मालक गावाच्या बाहेरचे आहेत जमीन गावाचा मुख्य आधार तीच बाहेरच्या माणसाला विकली तर गावात काय राहील.

आता एका माणसाने मला विचारले की जमीन विकली तर गावची जमीन गावच्या बाहेर कुठे जाते ? ती तर गावातच राहते. म्हणजे आता याला काय म्हणायचे ? जमीन गावाच्या बाहेर जाते म्हणजे जमीन उठते आणि गावाच्या बाहेर जाते असा त्याचा अर्थ नाही. मालक जर गावाच्या बाहेरचा असेल तर जमीन गावाच्या बाहेर गेली म्हणायची असे मालक गावाच्या बाहेर राहू लागले तर प्रेमाचा आधार जाईल. तर मी त्याला म्हणालो आता गावातल्या गावात जमीन विकायची सोय पण ग्रामदानात केली आहे. तर ते गृहस्थ म्हणाले की गावात जर जमीन पिकली तर पैसा कमी मिळतो म्हणजे काय ? पैशाचा मोह. या मोहाने गावातील प्रत्येक वस्तू तुम्ही शहरात विकता आणि भाव कोणाच्या हातात राहतो तर शहराच्या हातात.

आज शहराशी तुमचा संबंध पैशाचा आहे. प्रेमाचा नाही. सर्व वस्तू शहरात जातात. वास्तविक गावात ऐंशी प्रतीशत लोक राहतात आणि शहरांत वीस प्रतीशत लोक राहतात. म्हणून तुम्ही काय करायला हवे. ऐंशी प्रतीशत वस्तू गावात ठेवायला हवी आणि उरलेली वीस प्रतीशत शहरात पाठवायला हवी. पण आज उलट होते. सगळीची सगळी वस्तू तुम्ही शहरात पाठवता. गावातली वस्तू गावात ठेवू लागला तर भाव तुमच्या हातात राहील आणि शहरचे लोक तुमच्याकडे वस्तू मागायला येतील.

जरासंधाची गोष्ट

आणखी एक गोष्ट आहे की आज राज्य तुमचे नाही म्हणजे गावातल्या लोकांचे बहुमत असूनहि सरकारवर तुमचा रंग नाही. त्याचे कारण काय ? गावात एकता नाही. तुमची स्थिति जरासंघासारखी झाली आहे. ह्या जरासंघाला भीमाने उभे चिरले. आणि दोन्ही बाजूला दोन्ही तुकडे टाकून दिले. तसे ते दोन्ही तुकडे परत घेऊन चिपकले आणि जरासंध जीवंत झाला असे वारंवार होऊ लागले तेव्हा कृष्णाने भीमाला शिकविले की उजव्या हातातला तुकडा डावीकडे टाक आणि डाव्या हातातला उजवीकडे टाक. असे केले म्हणजे तुकडे उलटे पडतील आणि एकमेकाला चिपकणार नाहीत. भिमाने असे केले तेव्हां जरासंघ मेला, ह्या निवडणूकांनी तुमची अशी स्थिति केली आहे. जशा कोंबड्या झुंजवतात तसे गावाचे पंचायतीच्या निवडणूका लढवतात. आणि अशा निवडणूका लढवल्या की गावाचे पडतात दोन तट आणि गावाचे तट पडले की शहराचे राज्य सुरक्षित राहते म्हणून गावात एकजूट असली पाहिजे. त्यात फूट पडता कामा नये. असे झाले तर तुमचे राज्य होईल.

पडाव-कुरझडी

७-५-६४ स्वागत प्रवचन

ग्रामदान परमार्थाचा मार्ग

[गावचे पंच्याहत्तर वर्षाचे सद्‌गृहस्थ श्री धोंडबाजी जवंदाळ ह्यांनी विनोबांना गावचे दानपत्र अर्पण केले. —सं.]

आता आम्ही पळसगाववरून आलो. तेथे त्यांनी ग्रामदान जाहीर केले. तुमचेहि गाव सकाळच्याच सुंदर प्रहरी दान झाले हे सुंदर स्वागत आहे त्याने आनंद झाला. ग्रामदान हा परमार्थाचा मार्ग आहे. हा भक्तिमार्ग आहे. गोपाळकाला करायचा. सर्वांची जमीन सर्वांची झाली. म्हणजे सर्वांचे सुखदुःख एक झाले. ह्यालाच भक्तिमार्ग म्हणतात.

एकलेचि येणे एकलेचि जाणे

पूर्वी मी एकदा ह्या गावी व्यक्तिगत सत्याग्रहाच्यावेळी लोणीला जातांना ह्या गावावरून गेलो होतो. हे माझ्या परिचयाचे गाव आहे. नागझरीला आलो होतो तेव्हा ह्या गावचे व सोनेगावचे लोक म्हणाले नागझरीचे मागे आम्ही आहोत. ते बरोबरच आहे. नागझरी खंडेरावाची त्यावेळी पराक्रमीच ठरली. असे मोठे गाव पुढे झाले तर इतरांनाहि धीर वाटतो.

एकलेचि येणे ।

एकलेचि जाणे ।

वास्तविक असेच आहे. पण पुढे गेले त्यांचा शोधित मारग.

कचखाणारे तरूण कुचकामी

सबंध वर्धा जिल्हाच ग्रामदान व्हावयास हवा व हा नागझरीचा टापू तर अवश्य व्हावयास हवा. जुन्या मंडळीच्या हातून तुम्ही ग्रामदानपत्र अर्पण केले. त्यांना मान दिला. त्यांचा आशीर्वाद घेतला हे चांगले झाले. पण तरूणांनी मागे राहून चालणार नाही. त्यांनी कच खायला नको. कचखाऊ तरुण असले तर काम होत नाही.

मला एका गावात शंकाशील लोक दिसले. लग्न लावतांना शंका करता का ? नवरा मेला तर काय करायचे ? तरुणांनीच कच खाल्ली तर म्हातारे कितीकाम उचलणार. समजा उद्या चीन भारताची लढाई झाली. ती होऊ नये असा प्रयत्न चालला आहे. पण समजा झालीच तर आघाडीवर कोणाला पाठविणार ? म्हातारे थोडेच जातील तेथे तरुणांनाच पुढाकार घ्यावा लागेल. ह्या गावच्या सरपंचानी व कार्यकर्त्यांनी दुसऱ्या गावात जावून ह्यापुढे ग्रामदान प्रचार करावा. आपली जमात वाढवावी.

स्वच्छता कशी ठेवाल ?

गावात खादी तयार करा. भांडणे आपसात मिटवा. गावात स्वच्छता हवी. त्यासाठी काय कराल ? जसा लोटा सोबत नेता तशी खुरपीहि सोबत घ्यावी. जमीन ओरखडून त्यात शौच करावे व त्यावर माती टाकावी चांगले मातीने झाकले म्हणजे सूर्याच्या उष्णतेने लवकरच खत तयार होईल. त्यावर मग माशा बसायच्या नाहीत आज उघड्या मळावर बसलेल्या माशा तुमच्या चुन भाकरीवर येऊन बसतात. आणि तेवढे खत पण वाया जाते. एका माणसाच्या मळावर दहा रुपयांचे अधिक उत्पादन वाढविता येते तेव्हा उन्हाळ्यात हे करायला काहीच अडचण नाही. पावसाळ्यातहि छावणी वर असली व चर असला की काम भागेल. चीन जपान मध्ये तर मळ मुळीच वाया जाऊ देत नाहीत.

तुम्ही शेजारच्या लोणी गावात चला व त्यांना सांगा नांवाप्रमाणे मऊ बना. तुमची भाषा त्यांना लवकर समजेल.

आगरगाव

९-५-६४

× × ×

सर्वोदय शिबीर सेवाग्राम

श्री. हरिशभाई व्यास यांच्या नेतृत्वाखाली दिनांक ५।५।६४ पासून अल्पकालीन पंधरा दिवसाचे शिबिर सुरू झाले असून त्यात गुजरात, महाराष्ट्र इ. निरनिराळ्या प्रांतातून लोक आलेले आहेत. प्रात:काल चार ते रात्री दहापर्यंत महासफाई, श्रमयज्ञ, स्वाध्याय थोर पुरुषांच्या जिवनचरित्रावर व्याख्याने होत असतात शिवाय सांस्कृतिक कार्यक्रमही होत असतात. या शिबीराची व्यवस्था सांभाळण्यासाठी काही विभाग पाडून त्याच्याकडे कामे सोपविण्यात आले आहेत.

याशिवाय पांच उपसमित्या आहेत हे प्रमुख आपआपले कार्य निस्वार्थी बुद्धीने, कळकळीने, आत्मियतेने एका कुटुंबातील घटक या भावनेने कार्य करतात श्री. हरिशभाई व्यास, जसुभाई देसाई आणि विनोदभाई पटेल हे नेहमी जातीने लक्ष देऊन मार्गदर्शन करतात. हे शिबिर १९-५-६४ पर्यंत चालणार आहे.

पूज्य विनोबांचा पत्ता—

C/o सर्वोदय कार्यालय,

मगनवाडी, वर्धा (महाराष्ट्र)

संपादक : श्री. गोपाळराव काळे, श्री. वसंतराव बोंबटकर,
प्रकाशक : श्री. वसंतराव बोंबटकर
मुद्रक : श्री. मधूकर अ. साहुरकर, नई तालीम मुद्रणालय, सेवाग्राम.
स्वामित्व : महाराष्ट्र सर्वोदय मंडळ, मुंबई.

साम्ययोग : दैनिक पुरवणी ता.१२-५-६४ अ. ५६ र. नं. एन्. २९५
विनोबा वार्ता, सेवाग्राम जि. वर्धा (महाराष्ट्र राज्य)
श्री. ________________

www.vinoba.in